

Projektanci edukacji

Od pomysłu do projektu

Projekt edukacyjny w ośmiu krokach

Miniporadnik dla nauczycieli

**Jakie życiowe kompetencje
pomaga kształtować praca
metodą projektu?**

Krok za krokiem przez projekt

Praktyczne wskazówki i przykłady projektów regionalnych

Praca z uczniami metodą projektu jest niezwykle popularna. W czasie swoich spotkań z nauczycielami różnych szkół w Polsce zauważyłam, że niektórzy stosują tę metodę intuicyjnie, nie wiedząc, że właśnie realizują projekt.

Tekst: Katarzyna Czeczott-Łukasik

Projekt? Co to takiego?

W literaturze funkcjonuje wiele definicji projektu edukacyjnego. Na ogół ze wszystkich wynika, że metoda ta polega na opracowaniu przez uczniów tematu (indywidualnie lub w grupach) w czasie dłuższym niż godzina lekcyjna (np. tydzień, semestr, czas trwania szkolnej wycieczki). Charakterystyczna dla projektu edukacyjnego jest duża samodzielność uczniów w realizacji zadania.

Dlaczego warto pracować metodą projektu?

- Ta metoda daje wiele satysfakcji zarówno nauczycielom, jak i uczniom.
- Umożliwia uczniom rozwój poprzez samodzielne gromadzenie informacji, analizę danych, opracowanie wyników swojej pracy i ich publiczną prezentację.
- Inspiruje otwartość i rozbudza ciekawość w odkrywaniu świata. Wiedza i umiejętności nabyte drogą samodzielnego zagłębiania się w temat są lepiej utrwalone i częściej stosowane w praktyce.

- Kształtuje umiejętność działania w zespole, ułatwia komunikację oraz wzmacnia poczucie odpowiedzialności.
- Doskonalą umiejętność planowania pracy, uczy systematyczności.
- Pozwala uczniom wykazać się talentami i umiejętnościami rzadko prezentowanymi w szkole (np. aktorskimi, fotograficznymi, organizatorskimi).
- Umożliwia nauczycielom lepsze poznanie uczniów.
- Integruje zespół realizujący projekt, w wielu przypadkach również lokalną społeczność – rodziców, absolwentów, okolicznych mieszkańców, organizacje działające w rejonie szkoły itp.
- Pozwala realizować tematy łączące zagadnienia z różnych dziedzin wiedzy – zajęcia interdyscyplinarne.

Nauczyciele mogą stosować metodę projektu:

- na zajęciach szkolnych jako pracę semestralną,
- na zajęciach międzyprzedmiotowych dotyczących tematu, który szkoła wybrała sobie na temat przewodni (np. woda, mój region, zdrowy styl życia),
- podczas pracy koła przedmiotowego,
- jako element wycieczki szkolnej czy „zielonej szkoły”.

Metoda projektu może okazać się szczególnie przydatna podczas przybliżania uczniom zagadnień związanych z regionem, w którym mieszkają lub który odwiedzą podczas wyjazdu szkolnego.

Tematyka projektów regionalnych może być bardzo różna, poczynając od tak szczegółowych, jak kuchnia regionalna i lokalne legendy, kończąc na tak ogólnych, jak zagadnienia kulturowe, historyczne, gospodarcze czy przyrodnicze.

Przykładowe tematy projektu regionalnego

„Zapora w Czorsztynie – przekleństwo czy dobrodziejstwo?” – poster

To jeden z tematów realizowanych podczas cztero-dniowego wyjazdu w Pieniny. **Pięćoosobowa grupa uczniów szukała odpowiedzi na pytania:**

- Jakie były przyczyny postawienia zapory?
- Jakie korzyści, zdaniem hydrotechników i energetyków, płyną z tej inwestycji?
- Jakie funkcje pełnią zapora i Zalew Czorsztyński?
- Dlaczego ekolodzy protestowali przeciwko budowie zapory?
- Co mówią pracownicy Pienińskiego Parku Narodowego na temat wpływu sztucznego jeziora na ekosystemy?
- Jak oceniają skutki tej inwestycji okoliczni mieszkańcy (także ci, którzy zostali przesiedleni z terenów znajdujących się obecnie na dnie zbiornika)?

Uczniowie rozmawiali z pracownikami PPN, pracownikami hydroelektrowni oraz mieszkańcami prze-

siedlonej wsi Maniowy, uczestniczyli w badaniach środowiska przyrodniczego w Pieninach i zwiedzali z przewodnikiem wnętrze zapory. Następnie, po przeanalizowaniu zebranych informacji, zdecydowali się przedstawić je w formie posteru prezentującego ich własne wnioski oraz opinie mieszkańców wsi Maniowy dotyczące strat i korzyści związanych z powstaniem Zalewu Czorsztyńskiego.

„Tradycyjne zabawy mieszkańców Szczyrku” – przedstawienie

Podczas „Zimowej Szkoły” w Szczyrku uczniowie zdobywali informacje dotyczące tradycyjnych zabaw towarzyszących różnym uroczystościom w tej miejscowości. Rozmawiali z mieszkańcami, odwiedzili bibliotekę oraz izbę regionalną. Efektem tych działań było przedstawienie, w którym uczniowie, przebrani we własnoręcznie zrobione stroje regionalne, przywoływali dawne czasy, co jakiś czas zapraszając na scenę kogoś z publiczności do wspólnej zabawy.

Osiem kroków do sukcesu

KROK 1 Pomysł na projekt

Pomysł na projekt pojawia się w różnych okolicznościach. Na ogół wynika z potrzeby chwili – chcemy zrealizować ciekawy program wyjazdu, stworzyć spędzić czas z uczniami w czasie egzaminów czy matur, przygotować szkolną uroczystość albo po prostu czujemy potrzebę aktywizacji młodych ludzi, poprowadzenia ciekawych zajęć.

Pierwszy impuls jest niezmiernie istotny. Zapał, który się wtedy pojawia, należy podtrzymywać, pa-

miętając jednak, że sukces zależy w równej mierze od naszego entuzjazmu, co od rzetelnego przygotowania projektu.

Te starania muszą obejmować kilka aspektów, dlatego na starcie warto zadać sobie kilka pytań:

- Kto ma uczestniczyć w projekcie?
- Ile mamy czasu na jego realizację?
- Jakimi zasobami dysponujemy?
- Na czyją pomoc możemy liczyć?

Nasz projekt powinien być REALNY, czyli możliwy do zrealizowania w formie zdefiniowanej odpowiedziami na te pytania. Aby dobrze go przygotować, uniknąć niespodzianek i osiągnąć założony cel, warto opisać swój pomysł w tabeli. W ten sposób planowane zadania umieścimy w ramach czasowych, określając jednocześnie, ile będą koszty-

wały i kto będzie odpowiedzialny za ich realizację. Dzięki takiej tabeli nasz projekt stanie się czytelny i już na wstępie będziemy wiedzieli, czy należy go ograniczać (np. ze względu na brak funduszy), czy można go jeszcze rozbudować.

LP.	ZADANIE	CZAS REALIZACJI	POTRZEBNE MATERIAŁY	WYDATKI	OSOBA ODPOWIEDZIALNA

KROK 2 Sformułowanie tematu

Temat projektu może być sformułowany w sposób:

- wąski i konkretny (np. „Pomniki przyrody w naszym regionie”, „Znane postaci naszego regionu”, „Cztery pory roku w naszej miejscowości”).
- ogólny i szeroki (np. obszerny temat „Monografia regionu”). Taki temat można podzielić na mniejsze części (historia, turystyka, środowisko przyrodnicze, struktura ludności, sposób spędzania wolnego czasu przez młodzież, formy ochrony przyrody, gospodarka w regionie, tradycje, legendy, kuchnia regionalna) realizowane przez pojedynczych uczniów lub zespoły.

Tematy może zaproponować nauczyciel lub mogą powstać z inicjatywy uczniów.

Z mojego doświadczenia wynika, że dobrze jest mieć kilka konkretnie sformułowanych tematów dla poszczególnych grup projektowych. Jednocześnie warto zapytać uczniów, czy mają własne propozycje na modyfikację przedstawionych pomysłów – uczniowie najskuteczniej pracują wtedy, kiedy rozumieją temat i identyfikują się z nim.

KROK 3 Zaprezentowanie uczniom celu pracy, omówienie form prezentacji, przedstawienie kryteriów oceniania i harmonogramu działań

Pierwsze spotkanie z uczniami dotyczące projektu powinno być dobrze przygotowane. Powodzenie całego przedsięwzięcia w dużej mierze zależy od tego, na ile jasno i precyzyjnie przedstawimy cel pracy, formy prezentacji, kryteria oceny i harmonogram.

O oczekiwanym efekcie pracy uczniów warto mówić w taki sposób, żeby zmotywować ich do działania. Rezultatem może być np. prezentacja wyników pracy na konferencji, przygotowanie wystawy posterów, konkurs na najciekawszą prezentację lub umieszczenie efektów pracy zespołów na stronie internetowej szkoły.

Złą praktyką jest wprowadzanie atmosfery rywalizacji między zespołami – zdecydowanie ciekawsza i bardziej wzbogacająca jest współpraca, wymiana informacji między grupami.

Formy prezentacji mogą być dowolne lub ustalone ogólnie przez nauczyciela (np. reportaże w formie publikacji albo plakaty, z których powstanie wystawa).

Harmonogram realizacji projektu

Realizacja projektu obejmuje kilka etapów:

- gromadzenie informacji,
- opracowywanie tych informacji i przygotowanie prezentacji,
- konsultacje z nauczycielem,
- publiczna prezentacja,
- ocena efektów pracy.

Każda grupa powinna mieć wyznaczony przez nauczyciela termin konsultacji, w czasie których przedstawi swoje dotychczasowe osiągnięcia, zaplanuje dalszą pracę i skorzysta ze wskazówek.

Najpopularniejsze formy prezentacji wyników pracy

- poster
- plakat
- referat
- folder (reklamowy, promujący region, turystyczny – może być wykonany w kilku wersjach językowych)
- prezentacja multimedialna
- wystawa (fotografii, rysunków, rękodzieła)
- przedstawienie
- konkurs, *quiz*, „teleturniej”
- film
- instalacja
- formy literackie (esej, wiersz, list, reportaż)
- degustacja
- pokaz doświadczenia, eksperymentu
- zielnik (tutaj potrzeba ścisłej współpracy zespołu z fachowcem botanikiem; trzeba uważać, żeby zespół nie zebrał do zielnika roślin chronionych; takie rośliny można sfotografować lub narysować.)
- mapa tematyczna
- projekt strony internetowej

KROK 4 Podział na grupy i przydzielenie zadań

Uczniowie najchętniej pracują w zespołach, które sami wybiorą. Taki podział jest niestety ryzykowny – może okazać się, że w klasie jest ktoś, kogo żadna grupa nie będzie chciała przyjąć. Może też zdarzyć się, że grupy będą bardzo nierówne pod względem motywacji do działania i umiejętności. Dlatego najlepiej dokonać przemyślanego podziału uwzględniającego zarówno możliwości uczniów, jak i ich temperament oraz funkcje, jakie mogą pełnić w grupie. Jeżeli jest to dla nas trudne, możemy poprosić o pomoc wychowawcę.

Każdej grupie przydzielamy jedno zadanie do realizacji. Dobrze jest przed rozpoczęciem pracy nad projektem omówić z każdą grupą konkretne zadania. Można je spisać w formie pytań naprowadzających. Warto też zasugerować uczniom, aby podzielili się zadaniami tak, żeby każdy wiedział, za co odpowiada. Taki podział obowiązków i odpowiedzialności usprawnia pracę zespołu, ułatwia też nauczycielowi ocenę pracy każdego ucznia.

Oto przykład podziału zadań w zespole zajmującym się Zalewem Czorszyńskim:

ZESPÓŁ „MANIOWY”: Zosia, Staś, Krysia, Stefan				
ZADANIE	TERMIN REALIZACJI	TERMIN KONSULTACJI	OSOBA ODPOWIEDZIALNA	POTRZEBNE MATERIAŁY
Gromadzenie materiałów	Poniedziałek i wtorek	Poniedziałek 8:00	Zosia – robienie zdjęć, Krysia i Stefan – opracowanie pytań, Staś – nagrywanie wywiadów, notowanie w trakcie rozmów, Krysia – gromadzenie informacji o źródłach	Notatnik, aparat fotograficzny (sprawdzić kartę i baterię), dyktafon (sprawdzić, czy działa, wziąć zapasowe baterie)
Opracowanie materiałów, przygotowanie posteru	Środa	Środa 18:30	Cały zespół	Papier A3 – 4 arkusze, ołówki, kolorowe flamastry
Projekt posteru	Środa po konsultacjach	Czwartek 10:00	Cały zespół	jw.
Wykonanie posteru	Do poniedziałku	Piątek 15:15	Stefan – zakupy, Staś – wywołanie zdjęć, Zosia i Krysia – napisanie i wydrukowanie tekstów, cały zespół – naklejanie itp., Stefan – pilnowanie strony formalnej	Wywołanie zdjęć, brystol, klej, nożyczki, kolorowe kartki, kredki, flamastry

Źródła informacji

Z każdą grupą należy omówić metody zbierania informacji. **Podczas pracy w terenie źródeł informacji może być wiele:**

- wywiady i rozmowy z mieszkańcami, turystami, reprezentantami samorządu lokalnego (sołtysem, pracownikami urzędu gminy), pracownikami parków narodowych, zakładów przemysłowych itd.

- literatura fachowa, w tym podręczniki
- analiza prasy lokalnej
- zasoby Internetu
- mapy i przewodniki
- własne obserwacje
- wyniki badań terenowych

Wartościową, ale i trudną formą pracy jest ścisła współpraca między zespołami. W jedynym z realizowanych przeze mnie projektów uczniowie (29 osób)

podzieleni na 9 zespołów gromadzili materiały do przygotowania 2 posterów. **Schematycznie można by to przedstawić tak:**

Temat projektu: „Charakterystyka okolic Roztoczańskiego Parku Narodowego”

TEMATY PRAC ZESPOŁÓW	TEMATY POSTERÓW
Roztoczański Park Narodowy	Przyroda
Klimat Roztocza i jego wpływ na zdrowie	
Szata roślinna i gleby	
Geologia i rzeźba terenu	
Hydrografia	
Historia rozwoju regionu	Ludność i gospodarka
Demografia	
Gospodarka	
Rozwój turystyki, atrakcje turystyczne	

Grupy przygotowujące wspólny poster musiały się ze sobą komunikować – wspólnie ustalić sposób zagospodarowania jego przestrzeni, uzgadniać kierunki poszukiwań.

W trakcie realizacji projektu okazało się, że zadanie jest zbyt trudne – zespoły zebrały bardzo dużo ciekawych materiałów i nie były w stanie w krótkim czasie zredukować ich do takiej ilości, żeby zmieścić wszystko na 2 planszach. Informacje i dokumentacja zgromadzone przez uczniów były tak cenne, że nie chcieliśmy, aby się zmarnowały. Ostatecznie powstało sześć posterów: „Położenie”, „Szata roślinna, gleby, klimat i jego wpływ na zdrowie”, „Geologia i morfologia”, „Hydrografia”, „Roztoczański Park Narodowy”, „Ludność, gospodarka i historia rozwoju regionu”.

Czy cel zajęć został osiągnięty?

Jeżeli uznać, że celem zajęć było stworzenie 2 posterów, to nie. Jednak naszym celem było rozwijanie w uczniach umiejętności poszukiwania infor-

macji naukowej, prowadzenia badań terenowych, krytycznej analizy zdobytych materiałów, interpretacji i przetwarzania informacji, współpracy w zespole badawczym, prezentacji wyników badań. I ten cel został osiągnięty. Natomiast nauczyciele opiekujący się projektem wyciągnęli wnioski na przyszłość.

Zasadniczym powodem, dla którego nie udało się stworzyć 2 posterów, było przyporządkowanie zbyt dużej grupy osób do każdego z nich. Podczas dyskusji nad zagospodarowaniem niewielkiej przestrzeni przez osoby, które zgromadziły bardzo dużo informacji, powstawał chaos. Następnym razem postanowiliśmy zorganizować projekt tak, żeby nad jednym posterem nie pracowało więcej niż 9–10 osób podzielonych na co najwyżej 3 grupy.

KROK 5 Realizacja projektu

Na tym etapie rolą nauczyciela jest monitorowanie i wspieranie prac zespołów projektowych oraz udzielanie konsultacji zgodnie z założonym harmonogramem.

Ważnym problemem, szczególnie w przypadku młodszych uczniów, jest konieczność zapewnienia im opieki podczas pracy w terenie. Jest to dobra okazja do nawiązania współpracy z rodzicami lub dziadkami. Szczególnie ci ostatni okazują się często bardzo cennymi sprzymierzeńcami.

Zdarza się, że uczniowie w czasie realizacji projektu docierają do ciekawych informacji albo napotykają nieprzewidziane trudności, które powodują, że temat pracy ulega modyfikacji. Do nauczyciela należy podjęcie decyzji, czy i w jakim zakresie jest to możliwe. Na ogół taka zmiana daje korzystne efekty, projekt nie jest robiony „na siłę”, zaczyna „nabierać życia”, a uczniowie traktują go z większym entuzjazmem, jeszcze bardziej się z nim identyfikując.

KROK 6 Prezentacja efektów

To ważny element podsumowujący pracę grup projektowych, nadający większą rangę całemu przedsięwzięciu.

- Jest okazją do pokazania na forum szkoły (rodzicom, osobom odwiedzającym) efektu pracy uczniów i opiekujących się nimi nauczycieli.
- Aktywizuje, zachęca do podejmowania podobnych działań. Na przykład w mojej szkole, dwa tygodnie po powrocie z wyjazdu na Roztocze i prezentacji posterów poświęconych przyrodzie oraz gospodarce regionu, następną grupą uczniów pod opieką nauczycieli przedmiotów humanistycznych zaprezentowała efekty projektu „Wysoka i niska kultura Wrocławia”.

Zaprezentowanie wyników pracy metodą projektu może się stać elementem integrującym lokalną społeczność. Prezentacje mogą się odbywać np. podczas zorganizowanej przez szkołę konferencji, w której biorą udział inne szkoły, przedstawiciele gminy, pracownicy państwowych instytucji itp. Doskonałym pomysłem na realizację projektu poświęconego lokalnym tradycjom lub historii jest przygotowanie szkolnych obchodów jakie-

goś święta (np. spotkanie wigilijne, Dzień Wiosny, andrzejki – zorganizowane przez uczniów ze wszystkimi tradycyjnymi elementami: obrzędami, piosenkami, strojami, potrawami) lub uroczystości upamiętniającej ważne wydarzenie w historii regionu (np. odtworzenie takiego wydarzenia, do którego oprócz gry aktorskiej niezbędne jest dotarcie do dokumentów historycznych, wykonanie stosownych strojów, scenografii, rekwizytów).

Na prezentację efektów prac o tematyce związanej z regionem warto zaprosić okolicznych mieszkańców, przedstawicieli władz, instytucji, organizacji, szczególnie tych, które w jakikolwiek sposób były zaangażowane w realizację projektu. Ważne jest, aby podczas prezentacji przedstawić nazwiska uczniów i nauczycieli realizujących projekt. To forma wyróżnienia, która jest bardzo istotnym elementem pozytywnie motywującym do dalszego działania – dużo mocniejszym niż lakoniczne stwierdzenie, że projekt realizowali uczniowie np. klasy II a.

KROK 7 Ocena

Ocena projektów sprawia sporo kłopotów. Nauczyciele zastanawiają się:

- Czy oceniać indywidualnie, czy grupowo?
- Jak ocenić nierówny wkład poszczególnych uczniów w efekt pracy grupy?
- Jakiej przyjąć kryteria oceny prezentacji?
- Czy wprowadzać elementy samooceny i oceny koleżeńskiej?

Nie ma uniwersalnej, jednoznacznej odpowiedzi na te pytania. Z doświadczeń wynika, że im dokładniej i precyzyjniej przygotujemy się do realizacji projektu, tym mniejsze będą problemy z ocenianiem.

Przykładowe kryteria oceny prezentacji:

MERYTORYCZNE	FORMALNE
<ul style="list-style-type: none">• zgodność z tematem• różnorodność źródeł informacji• zasób informacji• umiejętność analizy zebranych materiałów i wyciągania wniosków• własne spostrzeżenia	<ul style="list-style-type: none">• staranność wykonania• poprawność językowa• kompozycja• kwestie formalne (czy w prezentacji uwzględniono tytuł pracy, imiona i nazwiska autorów, bibliografię; czy praca zajmuje przewidzianą objętość)• umiejętność powiązania elementów graficznych z tekstem• zastosowanie niekonwencjonalnych rozwiązań

Oceniając efekt pracy grup projektowych, nauczyciele na ogół stosują jedno z dwóch rozwiązań:

- **Wspólna ocena dla całej grupy za jakość efektu końcowego**

To dobra metoda, jeżeli nauczyciel jest przekonany, że wszyscy uczniowie pracują z równym zaangażowaniem, albo wtedy, kiedy efekt końcowy wymusza jednakowe zaangażowanie wszystkich członków zespołu (np. w przypadku przedstawienia).

Zdarza się jednak, że uczniowie taką wspólną ocenę uznają za niesprawiedliwą, np. jeżeli wkład pracy nie był równy, czyli kiedy jedni pracowali ciężko, a inni się nie przykładali. Nie wszystkie zaproponowane kryteria muszą być stosowane jednocześnie. Każde z nich można oceniać w skali np. 0–5 i zdobyte punkty przekładać na ocenę.

Dodatkowe punkty można przyznać np. za pomysłowość, niekonwencjonalne rozwiązania, poczucie humoru itp. Mogą one wpłynąć na podwyższenie oceny.

- **Każdy uczeń jest oceniany indywidualnie**

Ta metoda – zdaniem niektórych – jest bardziej sprawiedliwa, ale też trudniejsza do zastosowania. Wymaga jasnego sprecyzowania oczekiwań nauczyciela i kryteriów oceny. Niektórzy nauczyciele oceniają indywidualnie na podstawie kart oceny, na których znajdują się pytania dotyczące samooceny (uczeń samodzielnie ocenia swoją pracę w grupie) lub oceny koleżeńskiej (każdy uczeń ocenia zaangażowanie kolegów i koleżanek w realizację projektu). Można też indywidualizować ocenę na podstawie analizy realizacji zadań, za które były odpowiedzialne poszczególne osoby.

Ciekawym pomysłem sprzyjającym indywidualnemu ocenianiu jest „obrona prezentacji”, podczas której uczniowie relacjonują przebieg pracy, mówią o tym, co stanowiło dla nich największą trudność, czego się nauczyli, co było najciekawsze itp. Odpowiedzi na te pytania dadzą nauczycielowi informacje dotyczące zaangażowania ucznia w pracę. Mogą też być bardziej ogólną informacją o tym, jak przebiegała realizacja projektu, i stanowić element ewaluacji.

KROK 8 Ewaluacja

Ewaluacja to proces, w którym analizujemy nasze dotychczasowe poczynania, zastanawiamy się nad tym, co nam się udało, a co wymaga dopracowania, a także wyciągamy wnioski na przyszłość. Jeżeli chcemy się rozwijać, realizować coraz ciekawsze przedsięwzięcia, czerpać satysfakcję ze współpracy z uczniami, powinniśmy analizować to, co już osiągnęliśmy. Wykorzystując w pracy swoje mocne strony i umiejętnie modyfikując to, co wymaga poprawy, zmierzamy do realizacji projektu doskonałego.

Do najpopularniejszych narzędzi ewaluacji należą informacje zwrotne otrzymywane od uczestników bądź odbiorców projektu obserwujących prezentacje, wsparte autorefleksją. Informacje zwrotne możemy otrzymać, rozmawiając z uczestnikami projektu lub przeprowadzając ankietę. To, czego dowiemy się z ankiety ewaluacyjnej, zależy od tego, jakie pytania i w jakiej formie zadamy. Dlatego konstruując ankietę, warto się dobrze zastanowić, jakie informacje chcemy uzyskać.

Na jakie problemy możemy się natknąć i jak im zaradzić?

Praca metodą projektu, bardzo inspirująca i przynosząca wiele satysfakcji oraz długofalowych efektów, może zwłaszcza na początku nastęrczać pewnych trudności. Oto kilka z nich wraz z praktycznymi wskazówkami do ich pokonania.

• **Problemy organizacyjne**

Metoda projektu niewątpliwie wymaga rzetelnego przygotowania i dobrej logistyki, co dla początkujących może być trudnym zadaniem. Zachęcam do zaczynania od niedużych projektów, np. referatów, które zespoły projektowe będą przedstawiać na lekcjach lub do zdobywania doświadczeń poprzez udział w większych przedsięwzięciach organizowanych przez osoby bardziej doświadczone.

• **Problemy emocjonalne**

Specjaliści od teorii zarządzania projektem opisują stany emocjonalne koordynatorów jako sinusoidę. Warto sobie z tego zdawać sprawę i – dokładając wszelkich starań, aby realizacja projektu przebiegała bez zakłóceń – traktować okresy, w których czujemy, że wszystko się „sypie”, jako normalne.

• **Problemy finansowe**

Pomysł na realizację projektu musi oczywiście uwzględniać aspekt finansowy. Dobrze skonstruowany projekt powinien mieć swoje odzwierciedlenie w budżecie. Nie możemy np. planować wystawy fotografii, nie znając odpowiedzi na pytanie o koszty wywołania, oprawy i wyeksponowania zdjęć oraz zakupu nagród.

Warto szukać wsparcia u dyrekcji szkoły, rady rodziców oraz w gminie. Pomocne mogą być organizacje pozarządowe działające w pobliżu szkoły – nasz projekt może być zbieżny z ich działalnością statutową.

W niektóre przedsięwzięcia można próbować włączyć instytucje publiczne (straż pożarną, nadleśnictwo, ośrodek zdrowia) i prywatne (lokalnych przedsiębiorców). Jeżeli nie będą mogli oni ofiarować pieniędzy, to być może zaproponują wsparcie rzeczowe, materiały do prezentacji albo nagrody, udostępnią salę na prezentację lub zorganizują

ciekawe zajęcia. Bardziej doświadczeni koordynatorzy projektów mogą starać się o granty, składając wnioski do organizacji zajmujących się wspieraniem takich inicjatyw. Granty są przyznawane w drodze konkursu. Organizują je m.in. organizacje samorządowe (urzędy gminy, biura edukacji) oraz organizacje pozarządowe, np. Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży. Realizowanie projektów w ramach dotacji wymaga wielu formalności i jest zamknięte w ścisłych ramach czasowych. Nie brzmi to może zachęcająco, ale zapewniam, że skorzystanie z grantu to możliwość rozwinięcia skrzydeł.

Przykłady „małych” projektów do zrealizowania na lekcjach

Wiedza o społeczeństwie

„Organizacje społeczne (albo partie polityczne) w mojej okolicy”. Uczniowie podzieleni na kilkuosobowe zespoły odwiedzają siedziby organizacji społecznych (lub politycznych) w swojej okolicy. Przeprowadzają wywiady, otrzymują materiały informacyjne. Na tej podstawie przygotowują na lekcję prezentację w postaci slajdów, posteru lub referatu. Ciekawym pomysłem jest odgrywanie scenek przedstawiających spotkanie w prezentowanej instytucji.

Język polski

„Moje miasto (mój region) w literaturze”. Zespoły szukają utworów literackich opisujących okolicę, w której znajduje się szkoła. Tworzą z nich album, który wzbogaca zbiory szkolnej biblioteki. Mogą też opisać swoją miejscowość (dzielnice, okolicę, region) w wybranej (lub podanej przez nauczyciela) formie literackiej (np. sonet, limeryk). Z utworów powstaje książka, która – wydrukowana w większej liczbie egzemplarzy i ozdobiona ilustracjami wykonanymi przez uczniów – może stanowić miły upominek dla gości odwiedzających szkołę.

Efekty pracy metodą projektów

Projekty szkolne, które miałam okazję realizować, oprócz przyjemności pracy w „pozaszkolnej” atmosferze i spodziewanych bieżących rezultatów, przyniosły również ciekawe efekty długofalowe. Były one związane przede wszystkim z jakością pra-

cy szkoły. Niektóre z nich zostały zmierzone i opisane w raportach (np. zwiększenie liczby uczniów biorących udział przynajmniej w II etapie konkursów przedmiotowych). Te, o których chciałabym napisać, wynikają bardziej z obserwacji niż z pomiarów.

Długofalowe efekty pracy metodą projektu:

Zwiększenie wiary uczniów i nauczycieli we własne możliwości

Zrealizowanie projektu, a szczególnie publiczna prezentacja efektów pracy, to potwierdzenie, a często odkrycie talentów tkwiących zarówno w prowadzących, jak i w uczestnikach. Te talenty mogą być różnorodne: organizacyjne, aktorskie, literackie, reżyserskie, naukowe itd. Uświadomienie sobie, że zrobiliśmy coś, co chwilami zdawało się niemożliwe, wzmacnia i jest niezwykle budującym doświadczeniem.

Zwiększenie liczby inicjatyw podejmowanych przez uczniów

Uczniowie, którzy, pracując nad projektem, pokonali swoją nieśmiałość, chętniej biorą czynny udział w lekcjach, a nawet występują z własnymi inicjatywami (np. uporządkowania i zagospodarowania terenu wokół szkoły, wykonania szkolnej gazetki, zorganizowania zawodów sportowych albo pikniku charytatywnego). Zdarza się, że angażują się w pracę na rzecz innych w organizacjach pozarządowych albo w szkolny wolontariat.

Lepsze relacje nauczyciel – uczeń

Nauczyciele i uczniowie podczas realizacji projektu lepiej się poznają. Po takiej wspólnej „przygodzie” uczniowie częściej mają odwagę zwracać się do nauczycieli ze swoimi kłopotami, dzielić radością z sukcesów. Nauczyciele mają większą wiedzę o uczniach, są gotowi efektywniej z nimi pracować, wiedzą, jak motywować uczniów do podejmowania nowych wyzwań.

Zwiększenie zainteresowania swoim regionem, jego historią, kulturą, mieszkańcami

Zdarza się, że na początku projektu uczniowie nie dostrzegają nic ciekawego w swojej okolicy. Po jego zakończeniu mówią o swoim zaskoczeniu liczbą znalezionych ciekawostek. Znam młodych ludzi, którzy publikowali swoje prezentacje w lokalnej prasie, co później przekształcało się w stałą współpracę.

Przełamywanie stereotypów

Szczególnie widoczne podczas realizacji projektów, w których uczestniczyli uczniowie szkół z bardzo różnych regionów (koordynowałam projekty, w których szkoły z dużego miasta współpracowały ze szkołami wiejskimi położonymi w innym województwie). Obie strony odkrywają, że ich pojęcie o tym, co dzieje się u partnerów, jest schematyczne i dalekie od rzeczywistości.

Korzystałam z:

- doświadczeń własnych, zdobywanych podczas realizacji i koordynacji licznych projektów edukacyjnych,
- doświadczeń nauczycieli i uczniów szkół uczestniczących w 2006 roku w programie „Dam radę” Fundacji Nowoczesna Polska,
- doświadczeń nauczycieli i uczniów szkół uczestniczących w programach „Równać

Szanse 2003 – Szkoły partnerskie” i „Równać szanse 2004 – Szkoły aktywne” Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży,

- pakietu szkoleniowego „Zarządzanie projektem” wydanego przez Radę Europy i Komisję Europejską w 2002 roku.

Przydatne tabele i wzory

Rozpoczynając pracę, można skorzystać z gotowych rozwiązań stosowanych przez praktyków, którzy przed nami „przecierali szlaki”. Poniżej znajdziecie tabele ułatwiające zaplanowanie i przeprowadzenie dowolnego projektu:

1. Harmonogram i budżet pomaga zaplanować i uporządkować wszystkie działania związane z projektem oraz wydatki, umożliwia orientację w tym, kto i za co odpowiada.

2. Karta samooceny ucznia i karta oceny prezentacji pomogą przebrnąć przez trudny etap określenia zaangażowania uczniów i oceny efektów ich pracy.

3. Kontrakt to propozycja dla tych zespołów, które wymagają dodatkowej mobilizacji do wykonania powierzonych zadań oraz wzmocnienia poczucia odpowiedzialności za powodzenie projektu.

**Życzymy samych sukcesów
i wielu ciekawych projektów!**

Harmonogram i budżet

LP.	ZADANIE	CZAS REALIZACJI	POTRZEBNE MATERIAŁY	WYDATKI	OSOBA ODPOWIEDZIALNA
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

Przykładowa karta oceny prezentacji

Numer grupy:	
Termin prezentacji:	
Imiona i nazwiska uczniów:	
Oceniane elementy prezentacji	Liczba punktów
Zgodność z tematem	
Poziom merytoryczny	
Poprawność językowa	
Posługiwanie się słownictwem właściwym dla tematu i zrozumiałym dla innych	
Operowanie głosem (poprawna dykcja, odpowiednia intonacja i modulacja głosu)	
Odpowiednie tempo prezentacji	
Uporządkowany i logiczny układ prezentacji (trójdzielna budowa – wstęp, rozwinięcie, zakończenie)	
Estetyka wykonania pracy	
Oryginalna i pomysłowa forma prezentacji	
Zaangażowanie wszystkich członków zespołu w prezentację projektu	
Dbłość o zainteresowanie odbiorców	
Wykorzystanie zaplanowanego czasu	
Suma punktów:	

Przykładowa karta samooceny

Oceń w skali 0-6 swój wkład w pracę nad realizacją projektu.

Oceniane elementy	Liczba punktów
Zrealizowanie przydzielonych zadań	
Dotrzymanie ustalonych terminów	
Zaangażowanie w pracę	
Współpraca z innymi członkami grupy	
Udzielanie pomocy pozostałym osobom z zespołu	
Zaprezentowanie opracowanego materiału	
Konsultowanie wątpliwości z opiekunem projektu	

Przykładowy kontrakt

_____ miejscowość

_____ data

KONTRAKT

Kontrakt zawarto w dniu _____ między nauczycielem _____
imię i nazwisko
a uczniami klasy _____ reprezentowanymi przez liderów grup.

Kontrakt dotyczy terminowej, samodzielnej i twórczej realizacji projektu na temat: _____

Prezentacja projektu odbędzie się na lekcji _____ w dniu: _____

Czas prezentacji: _____

Podpisy liderów grup

- I. _____
- II. _____
- III. _____
- IV. _____
- V. _____
- VI. _____

Podpis nauczyciela

KATARZYNA CZECZOTT-ŁUKASIK

Nauczycielka geografii, uczestniczyła w szkoleniach dotyczących pracy metodą projektu i zarządzania projektem organizowanych przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności. Koordynowała edukacyjny projekt „Równać szanse – szkoły partnerskie” Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży. Była koordynatorką programu „Dam radę” Fundacji Nowoczesna Polska. Prowadziła warsztaty dla rad pedagogicznych oraz szkolenia dla nauczycieli organizowane przez Uniwersytet Warszawski i Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

Projekt edukacyjny,

czyli nabywanie życiowych kompetencji

Uczniowie, realizując projekty, nie wiedzą nawet, że się uczą. I to jest niesamowite: nabywanie życiowych kompetencji bez teoretyzowania i zmuszania się, ale mimowolnie, niechcący, niejako przy okazji.

Tekst: Barbara Podgórska

1 Odpowiedzialność za podjęcie działań i za ich zaniechanie

Realizując projekt w grupie, uczniowie oczywiście uczą się współpracy, skutecznego komunikowania się, asertywności i rozwiązywania konfliktów, lecz przede wszystkim, co najmniej uchwytnie, doświadczają zaufania i bycia odpowiedzialnymi za podjęte zobowiązania. Bo czym (między innymi) różni się dzieciństwo od dorosłości? Tym, że dziecko jest obsługiwane przez dorosłych i jego potrzeby są zaspokajane, kiedy je ujawni. Jeśli dziecko popełni błąd, to konsekwencje są niewielkie. Jeśli zaniecha działania, to właściwie nic specjalnego się nie dzieje (zwłaszcza jeżeli zaniechanym działa-

niem jest sprzątnięcie pokoju). A dorośli? Sami wiemy: „słowo się rzekło, kobyłka u płota”, „bez pracy nie ma kołaczy”, „ziaranko do ziarnka, a zbierze się miarka” itp.

Młodzież, realizując własne projekty, zaczyna ponosić odpowiedzialność za działania i zaniechanie działań. Bardzo ważne jest, abyśmy pozwalali jej popełniać błędy (oczywiście niezagrażające jej zdrowiu) oraz nie karali za nie. Błędy powinny powodować konsekwencje, a nie kary. A jaka jest różnica? Przepraszam, że tłumaczę, ale podczas jednego ze szkoleń dla nauczycieli okazało się,

że oba te pojęcia mogą być nierozróżniane, a nawet traktowane tożsamo.

Kiedy człowiek przewróci szklankę i wyleje z niej wodę, to konsekwencją będzie: brak wody w szklance (więc nie może się jej napić, kiedy jest spragniony) i mokra plama na podłodze (więc trzeba wytrzeć wodę). Jeśli natomiast po wylaniu wody ze szklanki pojawią się silne nieprzyjemne emocje, bo: ktoś na tego człowieka nakrzyczy („Coś ty narobił?!”), oceni go negatywnie („Ale z Ciebie niezdar!”) lub wyśmieje („Tak to mogą się zachowywać dzieci w przedszkolu, a ty to ile masz lat?”), to mamy do czynienia z karą. Karą jest też czasami słaba ocena, zwłaszcza jeśli nie można jej poprawić albo jeśli oznacza ona nie tylko poziom realizacji zadania, ale odnosi się do osoby

(znam opowieści o nauczycielu, który wpisywał do dziennika ocenę: „KO”, co oznaczało: „kompletny osioł” – szczęśliwie w minionej epoce. Ponoszenie odpowiedzialności za to, co się obiecało zrobić i nie zrobiło, albo za odwołanie działania tak długo, że w końcu zabrakło czasu na jego realizację, to wielka nauka. Wielu z nas (ja na pewno tak mam) odwołuje trudne zadania na ostatnią chwilę. Ile to razy uczyliśmy się do egzaminów tuż przed ich terminem lub pisaliśmy jakieś sprawozdania kilka godzin przed spotkaniem z przełożonym?

Nasi uczniowie funkcjonują podobnie i tylko doświadczanie konsekwencji takiego podejścia może ich (i nas również) zmotywować do wysiłku związanego z planowaniem i dotrzymywaniem terminów.

2 Skuteczne komunikowanie się

Robienie czegokolwiek we współpracy z ludźmi wiąże się z koniecznością komunikowania się. Skuteczne komunikowanie się – to kolejna umiejętność, która jest rozwijana podczas realizowania projektów uczniowskich. W niewielkiej książeczce Elżbiety Sujak „Psychologia komunikacji” (Wydawnictwo WAM, 2007) przedstawiona jest koncepcja analizy komunikatu słownego ze względu na

cztery różne płaszczyzny: treść rzeczowa, relacja nadawcy wobec adresata, postawa emocjonalna nadawcy wobec adresata oraz apel skierowany do adresata. Taka analiza brzmi poważnie i jest poważna, ale jednocześnie bardzo użyteczna i najlepiej po poznaniu teorii nauczyć się jej w praktyce.

MODEL „CZTERECH UST”

TREŚĆ – O czym mówię? Czego powinieneś się dowiedzieć?

APEL – Do czego chcę Cię skłonić?

PREZENTACJA – Co podaję do wiadomości o samym sobie? Co się ze mną dzieje?

RELACJA – Co sądzę o Tobie? Jaki mam do Ciebie stosunek? Jak Cię traktuję?

Jeśli zatem kolega mówi do kolegi: „Ja się załamię, znowu zapomniałem zadzwonić do sponsora, który obiecał zakupić nam farby”, to w płaszczyźnie treści informuje, że nie wykonał telefonu. W płaszczyźnie prezentacji pokazuje, że jest zasmucony

i może trochę zły na siebie. W płaszczyźnie relacji ujawnia zaufanie do rozmówcy (gdyby nie mógł mu ufać, nie powiedziałby mu o tym), a w płaszczyźnie apelu może prosi o przypomnienie albo okazanie współczucia.

MODEL „CZTERECH UST”

3 Nauka zaufania

I tu przechodzimy do kolejnej „miękkiej” umiejętności rozwijanej we współpracy z ludźmi: zdolności do zaufania. Grupa zadaniowa powinna móc otwarcie omawiać pojawiające się na bieżąco trudności i problemy. Aby podzielić się informacjami o trudnościach, trzeba sobie nawzajem ufać. Jeśli człowiek obawia się, że zostanie oceniony jako nieudacznik, leń lub głupek, to zatai informacje o zauważonych lub nawet spowodowanych przez siebie problemach i konsekwencją będzie nieosiągnięcie celu. Kiedy boimy się konsekwencji (nawet nie formalnych, ale emocjonalnych), wtedy pojawia się pokusa kłamstwa. Dlatego jeśli chcemy uczyć uczniów otwartego i skutecznego sposobu

komunikowania się, należy unikać sytuacji oceniań i karania na rzecz opisywania tego, co się dzieje, dawania konstruktywnej informacji zwrotnej i wskazywania konsekwencji lub alternatywy.

Thomas Gordon w książce „Wychowanie bez porażek” (Instytut Wydawniczy Pax, 1991) uczy aktywnego słuchania i unikania barier w sytuacjach pełnych emocji. Pojawiające się podczas realizacji projektu problemy są często powodem odczuwania silnych emocji. Tak naprawdę największe korzyści z realizacji projektu wyciągają ci uczniowie, którzy rozwiązali trudne sytuacje i mogli o nich rozmawiać w atmosferze wzajemnego szacunku.

4 Umiejętność stawiania granic

Umiejętność stawiania granic jest sprawdzana przez życie, zwłaszcza gdy termin realizacji zadania jest bliski. Znacnie zapewne uczniów (albo i nauczycieli), którzy biorą na swoje barki kolejne obo-

wiązki, zaniedbując tym samym realizację zadań rozpoczętych wcześniej lub płacąc za wykonywanie wszystkiego maksymalnie perfekcyjnie rezygnacją ze snu i odpoczynku. To tacy nasi „ulubie-

ni” uczniowie, którzy świetnie się uczą, pomagają w przygotowaniach akademii, jednocześnie są przewodniczącymi klasy i skarbnikami w samorządzie uczniowskim, a po lekcjach wolontariuszami w schronisku dla bezdomnych psów. I, oczywiście, przyjdą przed lekcjami, kiedy ich poprosimy, bo pilnie trzeba przystroić aulę. Niby dobrze, ale może mają trudność ze stawianiem granic? Wiemy, że dadzą radę tym wszystkim obowiązkom i, co więcej, zrealizują je dobrze, bo od lat tak funkcjonują i mają wprawę, ale działają kosztem swojego odpoczynku i realizacji planów nie pilnych, lecz ważnych (bo zabraknie im czasu i sił na rozwijanie własnych zainteresowań czy odwiedziny u ukochanej babci, która oczywiście im to wybaczy). Dlatego ważne jest, aby zachęcać uczniów do równomiernego obciążania członków grupy realizacją działań w projekcie. Ten, kto bierze na swoje barki kolejne obowiązki, nie jest bohaterem, lecz słabym ogni-

wem zespołu. Słabym, bo przeciążonym. Oczywiście, ma z tego powodu korzyści – jest ważny dla grupy, bo od jego pracy (za) wiele zależy.

Co możemy zrobić w tej sytuacji? Możemy podkreślać znaczenie równowagi w obciążaniu obowiązkami i możemy zachęcać mało asertywnych uczniów do śmielszego komunikowania swoich potrzeb i granic. Jeśli się tego nie nauczą, to w dorosłym życiu będą przemęczeni obowiązkami w pracy, sfrustrowani i bez poczucia satysfakcji, a w domu z ciągłym wrażeniem wykorzystania i braku szacunku. Lepiej niech nauczą się stawiać granice już w czasie realizacji projektu w szkole.

5 Planowanie

Oczywistą potrzebą podczas realizacji projektu jest planowanie. Osoby osiągające największe sukcesy mają mocno rozwiniętą perspektywę czasu przyszłego. Philip Zimbardo w książce „Paradoks czasu” (Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012) w ciekawy sposób przedstawia sześć perspektyw czasowych, w których funkcjonujemy.

Nie rodzimy się z nimi, ale rozwijamy poszczególne perspektywy czasowe, naśladując osoby ważne dla nas i wyciągając wnioski z własnych doświadczeń. Uczniowie często ograniczają swoje patrzenie w przyszłość do następnej lekcji, sprawdzianu lub weekendu. Jakże trudno im wyobrazić sobie, że to, jak są teraz postrzegani, jakie zdjęcia zamieścili na portalach społecznościowych i jak dotrzymują obietnic, może mieć wpływ na ich przyszłe życie zawodowe. Rozmowy np. z potencjalnymi sponsorami mogąymi wesprzeć realizację projektu

edukacyjnego to nic innego jak budowanie relacji. Jeśli uczniowie dobrze rozliczą się z podjętych zobowiązań, zaplanują i zrealizują podziękowanie – z dołączonymi, własnoręcznie upieczonymi, świątecznymi piernikami – to zyskają opinię solidnych, wiarygodnych i sympatycznych. Taka opinia może pomóc w uzyskaniu w przyszłości stażu zawodowego lub praktyki. A jeśli młody człowiek, pełen dobrych chęci, popełni jakąś niezgrabność lub błąd, to można mu przecież wybaczyć i złożyć to na karb młodego wieku oraz braku doświadczenia. Dlatego im wcześniej nasi podopieczni spróbują własnych sił w realizowaniu projektów, tym więcej doświadczeń zdobędą i nauczą się planowania.

Jednym ze sposobów rozwijania perspektywy czasu przyszłego proponowanym przez Zimbardo jest noszenie zegarka. Sprawdzając czas, dostrzegamy jego upływ i możemy na bieżąco korygować

swoje założenia czasowe. Noszenie zegarka i planowanie działań na piśmie pomaga w rozwijaniu perspektywy czasu przyszłego, podobnie jak kon-

struktywna informacja zwrotna ze strony mądrego i zainteresowanego naszymi działaniami zwierzchnika. Dla uczniów to my jesteśmy zwierzchnikami.

6 Poczucie sprawstwa

Kolejną nieoczywistą nagrodą za pracę podczas realizacji projektu jest poczucie wpływu na rzeczywistość. Młodzi ludzie będą w przyszłości decydowali o losach naszego świata. Dobrze, żeby zrozumieli i poczuli, jaki wpływ na otoczenie mają ich działania. Zakończenie projektu sukcesem, i to sukcesem pokazanym na forum lokalnego środowiska, może dodać im odwagi do realizacji marzeń i do samego ich snucia. W szkolnej rzeczywistości uczniowie nie mają wpływu na wiele elementów swojego funkcjonowania. Mają obowiązek podporządkować się zasadom i planom. Dla niektórych młodych ludzi jest to pretekstem do zwolnienia się z prób podejmowania samodzielnych decyzji.

Dlatego realizowanie z uczniami działań metodą projektu jest sposobem na oddanie im części odpowiedzialności i rozbudzenie poczucia wpływu oraz potrzeby bycia samodzielnym i dorosłym. Młodym

ludziom można zaufać, wiemy o tym wszyscy. Nieraz już doświadczyliśmy poczucia satysfakcji i radości, spotykając swoich dorosłych i dojrzałych uczniów, którzy kiedyś byli pod naszą opieką.

BARBARA PODGÓRSKA

Biołożka i psycholożka. Certyfikowana trenerka Szkoły Trenerów Elżbiety Sołtys w Krakowie. Terapeutka poznawczo-behawioralna. Prowadzi warsztaty z zakresu komunikacji werbalnej i niewerbalnej, pracy w zespole, metod rozwiązywania konfliktów, udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej, motywowania, psychologicznych gier, modyfikowania zachowania metodami behawioralnymi dla rad pedagogicznych, jednostek samorządu terytorialnego oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Była ekspertką do spraw innowacji w edukacji współpracującą z Jednostką Zarządzającą Systemem Innowacji w województwie śląskim, aktywnie uczestniczącą w działaniach promujących przedsiębiorcze i innowacyjne podejście do pracy (2004–2007). Uczestniczka programu badawczego realizowanego przez Instytut Filozofii i Socjologii PAN „Kształtowanie umiejętności złożonych” (2008–2009). Nauczycielka dyplomowana z ponaddwudziestoletnim doświadczeniem pracy w szkołach. Obecnie pracowniczka dydaktyczna Uniwersytetu SWPS we Wrocławiu. Uhonorowana przez Młodzieżową Radę Miasta Gliwice tytułem Nauczyciela Roku 2005.